

Perifeeria on saanud väärtuste heitluste eesliiniks

Tarmo Soomere

Euroopa õnnistus ja samal ajal needus on järjepidev ajaloo ja iseenda ümbermõtestamine. Rahu ja turvalisuse ajal oli see rohkem mõttemäng ja natuke ehk ka mugavustsooni jäämise eneseõigustus.

Nüüd on olukord radikaalselt teine. Kohutav, kuritegelik ja traagiline sõda Ukraina vastu sisuliselt Euroopa kontinendi südames nõuab paljude vaatekohtade ümberhindamist. Sest visioon avatud meelega ja tulevikule orienteeritud ühinenud Euroopast on areenilt kadumas, arvavad ühiselt kaks tosinat Euroopa riikide teaduste akadeemiate presidenti, ülikoolide rektorit, teadusinstituutide juhti ja Saksamaa tipp-poliitikut neljapäeval (01.02.2024) avalikustatud [manifestis](#).

Nad rõhutavad, et Venemaa agressioon on teinud nähtavaks ühe Eesti jaoks olulise aspekti. Nimelt selle, kui ulatuslikult on nii meie kui ka mitmete teiste lähikonna riikide vaatekohad, teadmised, kogemused ja soovitused pandud hoolimatult ühte punkti. Kui see tehtud, siis sildistatud meelevaldselt ja eksitavalt Ida-Euroopa mõtteviisiks – ja selle kaudu ignoreeritud või marginaliseeritud. See on sündinud pea kogu Euroopa tasemel, eriti aga Saksamaal ja selle läänepoolsete naabrite juures. Asjaomased teadusrühmad on sageli kas koomale tõmmatud või suletud.

Need riigid Läänemerest Musta mere ja Balkanini ei ole mingil juhul lihtsalt Ida-Euroopa. Vaataks korra kaarti. Need paiknevad Euroopa kontinendi geograafilisest keskmest kas põhjas või lõunas. Või otse selles südames. Kõik kuuluvad Euroopa tuumikusse. Nende ajaloo keerdkäigud on põimunud nii omavahel kui ka läänepoolsete naabritega. Igäühel neist on samas unikaalsed jooned. See kõik on andnud nii meie regioonile kui ka kogu Euroopale kultuuride, akadeemiliste ja poliitiliste süsteemide, kogukondade ning ühiskonna liikmete – eurooplaste – rikkaliku mitmekesisuse.

Nendes eripalgelistes riikides elavaid eurooplasi pole sisuliselt kuulda võetud. Nende situatsioonitundlikke perspektiive ja hoiatusi on süstemaatiliselt ignoreeritud. See poliitika on juba viinud kohutavate tagajärgedeni. See ei tohi ei jätkuda ega korduda. Tuleb mõelda teistmoodi. Mitmed sammud selles suunas on juba tehtud. Sisuliselt on need siiski olnud justkui esmaabi või esmatasandi arstiabi. Tegelik eesmärk peab olema suurem: lõimida need maad Euroopa uue ja parema tähenduse osaks. Mis on mõneti unustusse vajunud algse visiooni taassünd: ühinenud, tugev, loominguline Euroopa kogukond.

Allakirjutanud on veendunud, et selle saavutamisel on võtmeroll akadeemilisel kogukonnal. Sellel on olemas kõik eeldused kogukonna- ja piiriüleste eesmärkideni jõudmiseks: kõrged intellektuaalsed standardid, avatud meel, teadmishimu, koostöövalmidus, kriitilise mõtlemise võimekus ja motiveeritus. Lisaks oskus ja soov rakendada akadeemiline võimekus ja kogemused ühiskonna hüvanguks. Ka selliste aspektide kriitiliseks analüüsiks, mis tunduvad

elementaarsed ja hästi tuntud, aga mis inspireeritud lähenemisel pakuvad uusi perspektiive ja ootamatuid alternatiive. Just sellised oskused, mis on kehastunud noore põlvkonna sädelevates teadlastes, on praeguses olukorras hädavajalikud.

Liikumine selles suunas algab teadvustamisest, et on aeg puhastada Euroopa mõtlemine šovinistlike, natsionalistlike ja kitsarinnaliste jutupunktide taagast. Teisisõnu, minna tagasi ühinenud Euroopa visiooni juurde. Sellise Euroopa tuumiktähendusse kuulub praeguseks juba pikka aega perifeeriaks liigitatud regioonide tõstmine tähelepanu fookuskesse. Sinna, kus nad geograafiliselt paiknevad: väärtuste konflikti eesliinile.

Selle visiooni realiseerimine on piiriülene ettevõtmine nii riigipiiride, keelte, kultuuride, ajaloo ja rahvusliku ühtsustunde kui ka paljude teiste aspektide mõttes. Erinevuste ignoreerimist või kaotamist see kindlasti ei tähenda. Euroopa kogukondade massiivset ühisosa oskame ju aduda alles siis, kui suudame tajuda ja hinnata kontinendi rikkalikke piirkondlikke erinevusi.

Ühinenud Euroopa visiooni taaselustamiseks kulub ilmselt aastaid. Sellist tüüpi ülesannete lahendamisel on akadeemiline kogukond kui rahulikult ja süstemaatiliselt toimiv mootor, mis ulatub läbi ühiskonna kõigi kihtide ja kõnetab olulisi osapooli.

Muidugi saab see lahendus toimida vaid siis, kui akadeemiline kogukond tunnetab oma vastutust ning tajub, et saab ja suudab vedada kogu Euroopat. Liidrirolli realiseerimiseks tuleb oma sõnumid teha kuuldavaks ja kuulatavaks. Eriti oluline on tippteadlaste hääl ja selliste noorema põlvkonna teadlaste hääl, kes töötavad vähem võimalusi pakkuvates regioonides. Kasvav teadlaste põlvkond elab tuleviku Euroopas ja ehitab seda enda ja oma perede jaoks. Aga ka kõigi teiste jaoks.

[Ilmunud ajalehes Postimees 3. veebruaril 2024](#)